

Verslag van de ringersdag 1993

Jan Doevendans

"Bidden en afwachten", zo omschreef Ebel Nieboer een van de brandende vragen op de afgelopen ringersdag. En Ebel had daarmee op dat moment gelijk want niemand kon echt duidelijk maken hoe het ringwerk er in de toekomst uitgaat zien.

Dit zinde de ringers allerminst. Ze wilden gewoon antwoord op hun vraag of en wat ze nou wel of niet konden blijven ringen. En dat antwoord bleef alsmaar uit. Arie van Noordwijk kwam dan ook aardig onder vuur te liggen. Maar uiteindelijk lukte het Arie de zaal duidelijk te maken dat er weliswaar veranderingen op til staan maar dat er ook nog een beetje ruimte zal blijven voor het zogenoemde "vrije ringwerk", wat dat dan ook moge wezen. Daarmee kon er gelukkig weer gelachen worden.

Maar laat echter er geen misverstand over bestaan: er staan voor ringers duidelijke veranderingen voor de deur!

Minder, maar van een betere kwaliteit, dat was wellicht een van de motto's van de ringersdag 1993. Maar er waren er meer. Aandacht alstublieft!

Om 10.00 uur zat de zaal precies vol. De ringersvereniging had vooraf keurig de Vinketouw-bijsluiters klaar gehad. In hoog tempo joeg Ebel hun agenda er door. De stemming kwam erin bij de rondvraag met de vraag waarom er geen stukken waren van "De toekomst van het ringwerk" en waarom dat zo'n belangrijk item zo ver in de dag gepland was. Overleg wilden ze, geen last minute mededelingen dat het allemaal niet meer kon. Toen Doevendans ook nog eens over de problemen rond de verkrijgbaarheid van mistnetten begon was iedereen echt wakker: straks zou er niet alleen minder gevangen kunnen worden, nee, zonder goed materiaal zou er überhaupt niet meer gevangen kunnen worden. Met een aangepast programma kon de koffiepauze beginnen. De "Toekomst van het ringwerk" werd naar voren getrokken, "Plaatjes en praatjes van ringers" zou het sluitstuk van de dag worden, voor diegenen die nog tenminste zin cq tijd hadden.

Een nieuw boek over de rui

Het verhaal van Lukas Jenni was treffend gekozen. De heer Jenni zette een kwalitatief hoogstandje neer over zijn werk aan het herkennen van de leeftijd bij vogels op grond van de rui. Het volgend voorjaar uitkomende boek hierover kunnen we met spanning tegemoet zien. Dit is nu een voorbeeld van wat met ringwerk bedoeld wordt: gegevens uit een vogel halen waar je wetenschappelijk en voor de soortbescherming wat mee kunt. Veel ringers kijken natuurlijk al jaren naar de rui bij vogels, maar Jenni lijkt dit nu voor de diverse soortgroepen eindelijk eens goed en helder op papier te zetten. Boeiend waren daarbij de energiestrategieën. Het rui patroon verschilt naar gelang de afstand tot de overwinteringsplaats. Met het nieuwe boek zal het weer beter mogelijk zijn tot uitspraken te komen over de toestand van de vogel en wellicht de voedselsituatie in het herkomst cq. het overwinteringsgebied van de vogel. Persoonlijk ving ik op 18 november! nog een boerenzwaluw met een rui patroon dat duidelijk aangaf dat de vogel in grote haast alsnog trachtte in een overwinteringsgebied te komen. Of dat zou lukken betwijfelde ik ten eerste: de vogel had een gewicht van 13.8 gr. wat zo'n 5 gr. minder is als het gemiddelde gewicht van mijn "zomerboerenzwaluwen". Een zo'n waarneming zegt natuurlijk niet veel maar als ringers eraan gewend raken conditie en rui van vogels goed in de gaten te houden dan acht ik het zeer wel mogelijk uitspraken te kunnen doen over de voedselsituatie in broed- of overwinteringsgebied. Het komende boek van Lukas Jenni leert ons de diepere betekenis van de rui verder te doorgronden. Voor degene die niet konden: de heer Jenni maakte al de rui-opname's met een standaardcamera voorzien van een ringflitser. De vleugels c.q. staarten werden daarvoor tegen een witte achtergrond gehouden. Voor "terugzoeken" is het daarbij handig ook het ringnummer in beeld te hebben.

De toekomst van het ringwerk

Na de lunch schetste Arie van Noordwijk dan de verwachte toekomstige ontwikkelingen in het ringwerk. Voorzichtig en beheerst stak Arie van wal met te zeggen dat het hier ging om een aanzet tot discussie. Daar kunt u hem aan houden: uw mening wordt gevraagd.

Als hoofdvragen die door middel van Ringwerk te beantwoorden zijn gaf hij aan:

1) Dispersie

Waar geboren, waar broedvogel.

Tot op heden is vrijwel niets bekend over afstanden die groter zijn dan een enkele onderzoeksgroep bestrijkt.

Nodig: a) ringen op of bij plek van geboorte (pulli of net uitgevlogen) b) hervangsten op plek van broeden.

2) Variatie in overleving

In de afgelopen 10 jaren zijn de methoden voor het berekenen van overleving sterk verbeterd, vooral dankzij EURING technische conferenties.

Tot op heden vrijwel alleen gemiddeldes per soort bekend.

Nodig: regelmatige hervangsten van individuen, b.v. broedvogels of vaste winterpopulatie.

3) Vogeltrek

De bijdrage van het op grote schaal ringen van doortrekkende vogels met onbekende herkomst neemt sterk af. Wat op deze manier te ontdekken valt is ontdekt. Een kleine hoeveelheid ringwerk is verdedigbaar om onvoorziene veranderingen in de trekwegen te kunnen documenteren.

(Arie gaf als richtlijn: "zo'n 100 terugmeldingen per soort per jaar") Er zijn nog nieuwe conclusies uit biometrische gegevens te halen.

Nodig: Internationale standaardisering biometrie.

Als hoofdlijnen van de gewenste veranderingen in het ringwerk gaf Arie van Noordwijk aan:

- Hervangsten van levende vogels (door ringers) worden veel belangrijker.
- Terugmeldingen van dode vogels (door algemeen publiek) worden duidelijk minder belangrijk.
- Broedvogels worden steeds belangrijker.
- Doortrekkende vogels worden minder belangrijk.

Uiteindelijk:

Veel ringers zijn trots op de aantallen en de aantallen soorten die ze

geringd hebben. De "beroepseer" van een ringer moet komen te liggen in het aantal hervangsten en in het gedeelte van een populatie dat geïdentificeerd is.

De achtergrond van dit alles werd jammer genoeg niet helemaal duidelijk. Alleen "bezuinigingen" werd met name genoemd, een kreet die de ringers de laatste jaren vaker gehoord hebben. Iedereen weet dat er al jaren een stop is van nieuwe ringers: de ringcentrale kon niet nog meer terugmeldingen verwerken. Met Poot4 lijkt dat probleem nu echter gedeels opgelost. Arie roemde althans de enorme massa terugmeldingen + hervangsten + zichtwaarnemingen die met Poot4 in 1993 al zijn verwerkt. In oktober waren dat er in totaal al ruim 32.000, het drievoudige van het jaartotaal in voorgaande jaren. Hulde aan de PC-ringers en PC-invoerders! Na nog wat "inhaalslagen" (er zitten nog golven oude en nieuwe meldingen aan te komen) komt er weer wat tijdsruimte binnen de ringcentrale. Die tijd zou dan wellicht mooi besteed kunnen worden aan het schrijven van de ringverslagen want de laatste dateert van 1988 zoals fijntjes in de zaal opgemerkt werd. Dat de KNAW het budget van de ringcentrale met eenderde wil verminderen, waarop eenderde aangevuld dient te worden uit overige geldbronnen staat los van de werkzaamheden van de Ringcentrale en/of het vele werk dat de ringers verzetten en verzet hebben. Nu al die gegevens eindelijk eens verwerkbaar binnen rollen ligt het voor de hand te proberen daaruit zo snel mogelijk te filteren hoever we nu zijn. Met andere woorden: zijn er wel soorten waarvan je kunt stellen: het ziet er naar uit dat we van deze soort zoveel weten en de gegevens zijn al zoveel jaren constant dat we kunnen volstaan met een vinger aan de pols te houden en misschien onze aandacht meer kunnen richten op soorten of vragen waarmee we nog niet zo ver zijn. De vraag wordt dan: hoe bepaal je of je voldoende van een soort weet en wat wil je waarom weten? De door Arie genoemde 100 terugmeldingen per soort per jaar als "vinger aan de pols" worden vrijwel uitsluitend gehaald door eigen broedvogels en die zouden volgens Arie's voorstel juist meer aandacht moeten gaan krijgen. Speek memoreerde in dit verband de "doodzonde" van het voormalige totaalverbod op het ringen van wintertalingen. Het gat wat hierdoor in de continuïteit van

terugmeldingen ontstaan is kan nooit meer goedge maakt worden. Daarmee bleef de vraag open van welke op de trek gevangen soorten de hoeveelheid terugmeldingen inmiddels (meer dan) groot genoeg zijn.

Arie van Noordwijk gaf in zijn aanzet tot discussie meerdere malen de richting aan waarin de schoen waarschijnlijk meer wringt: de verantwoording van het ringwerk ten opzichte van de publieke opinie en de voornaamste geldgever, de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.

Deze verantwoording geldt internationaal. De ringcentrale's van Parijs en Kopenhagen dreigen zelfs volledig opgeheven te worden! Op til staande veranderingen in Nederland zijn ondermeer de nieuwe Faunawet en de wet op dierexperimenten. Vorig jaar noemde Arie een ringvergunning (terecht) een onderzoeksvergunning en geen jachtvergunning. Voor het eerst dook het woord "stress" op op de ringersdag. Dat de hoeveelheid stress voor een gevangen vogel zoveel mogelijk voorkomen (of verholpen) moet worden zal iedereen duidelijk zijn. Wel lijkt me de relevantie daarvan ten opzichte van vele andere stresssituatie's bij vogels van belang. Als een aantal oude biologische vragen (bedoeld zijn bijvoorbeeld de trekwegen, herkomst & overwinteringsgebieden) beantwoord kunnen worden wat voor vragen blijven er dan nog over?, stelde Arie. Met andere woorden: hoe verhoudt de hoeveelheid stress die een te ringen vogel ondervindt zich met de toename aan biologische kennis? Het is duidelijk dat ondermeer met deze vraag de Nederlandse Ringcentrale veranderingen wil realiseren. Op welke termijn en hoe is nog onduidelijk, maar veranderingen staan te gebeuren. De structuren daarvoor worden door de Ringcentrale ontwikkeld. Verheugend is daarbij dat de Nederlandse Ringcentrale over wil gaan tot de aanstelling van een extra "kwaliteitspersoon". Deze man of vrouw zal samen met de ringers komen tot projectbeschrijvingen. Arie zou graag al het ringwerk onder projectbeschrijvingen willen onderbrengen.

Arie schetste drie soorten projecten:

1. Projecten van de Ringcentrale;
2. Projecten van andere Instituten en
3. Eigen projecten. Een kosten/baten analyse staat daarbij aan het begin. Als er ringwerk verricht wordt waarvan de natuurwetenschappelijke waarde niet door de ringcentrale onderschreven wordt dan geldt hiervoor

het zogenaamde "servicetarief": de ringcentrale rekent alle kosten door naar de ringer, cq opdrachtgever van het ringwerk. Bij het huidige tarief van f 40.= per verwachte terugmelding komt zo het ringen van een nestje kerkuilen met 7 pulli op zo'n f 120.=

Soorten die minder vaak terugmelden zijn uiteraard veel goedkoper. Eigen terugvangsten worden niet meegerekend. Arie gaf als mogelijkheid aan dat ringgroepen in de toekomst zich zonodig kunnen laten sponsoren door (regionale) instellingen of personen. "Zou het niet relevanter zijn dat de Ringcentrale (eindelijk) eens "hogerop" laat blijken dat ringers al vele jaren veel tijd en geld besteden aan het stand komen van de basis van wetenschappelijk ringonderzoek en daar waardering aan (laten) geven in plaats van ringers te vragen "zonodig achter geld aan te gaan" werd als vraag in de zaal gesteld.

Het is jammer dat de ringer die mompelde "waarom gaat de Ringcentrale niet zelf meer achter het geld aan, dat lukt andere instituten toch ook?" niet ging staan. (Een vraag die overigens op een eerdere ringersdag al eens gesteld werd).

Mij lijkt het inderdaad handig dat de Ringcentrale dan tenminste de formule aanreikt waarmee ringers desnoods op pad kunnen.

"Oog voor continuïteit staat echter voorop", vervolgde Arie. De Ringcentrale wil eerst positieve alternatieven scheppen voordat er reguleringsmechanismen worden doorgevoerd.

De discussie kwam daarmee als vanzelf op publikaties. De keten van onderzoekspublikaties begint bij de ringers. De gegevens komen dan (op floppy) bij de Ringcentrale die vervolgens als doorgeefluik fungeert voor wetenschappers. Uiteindelijk zouden daaruit dan publikaties "van hoog niveau" moeten vloeien (althans vanuit de optiek van de KNAW). Dit was het moment dat verschillende mensen tegelijkertijd gingen staan in de zaal. Diverse personen maakten duidelijk dat de verantwoordelijkheid voor (meer) publikaties juist bij de Ringcentrale ligt. De laatste jaren is daar niets van gekomen. Overigens wordt er door ringers, tenminste regionaal, beslist al wel gepubliceerd. Waarom wordt het door de Ringcentrale dan niet gepromoot dat deze publicaties (al dan niet omgewerkt) in "gerenomeerde buitenlandse vakbladen" terechtkomt als dat kennelijk verstaan wordt onder "publiceren in KNAW-zin"? Er werd zelfs geop-

perd dat wellicht het op deze manier werken onder de KNAW-vlag onjuist is. Ook universiteiten als vervanger werden ongeschikt geacht. Het verspreidingsgebied van deze wetenschappelijke buitenlandse tijdschriften is wel eens waar groot, maar de dichtheid is helaas klein. Dit soort artikelen zouden ook voor ringers in regionale vogelbalden gepubliceerd moeten worden. Daarmee wordt en veel hogere dichtheid bereikt. Publiceren zou ook veel meer een gezamenlijke zaak moeten zijn van ringers met de Ringcentrale, waarbij eventueel gebruik kan worden gemaakt van de hulp van derden (waaronder nu wel universiteiten). Gebrek aan gegevens is er absoluut niet, kennelijk is er wel gebrek aan coaching, uitwerking en geld. Ebel Nieboer vatte dit samen met "ringers zijn dozeinvullers, geen zakkeinvullers" en later: "ringers vullen dozen voor bollebozen". In dit verband kreeg ook Poot4 er van langs: er wordt gevraagd naar meer biometrie, maar de gegevens kunnen de ringers niet invoeren via Poot4. Aan een geautomatiseerd programma voor biometrische gegevens is dringend behoefte!

Diverse ringers stelde vragen over het feit of het mogelijk is om d.m.v. artikelen in regionale vogeltijdschriften grote terreinbeheerders als SBB, de Landschappen en Natuurmonumenten erop te wijzen dat dispersie onderzoek van belang is. Deze grote terreinbeheerders maken tot nu toe bezwaar tegen het vangen in de broedtijd.

Dat Arie van Noordwijk in zijn betoog ook nog een aantal projecten aangaf zal veel ringers feitelijk ontgaan zijn. Op het Zwaluwenproject, de Constant Effort Sites, het Holenbroederproject, het Roofvogel- en Uilenproject (alle onder de verantwoordelijkheid van de Nederlandse Ringcentrale) en het European Science Foundation project trek van in West Afrika overwinterende Zangvogels (van Vogelwarte Helgoland) reageerde niemand.

Wel kwamen er vragen over ervaringen met het vangen van adulte broedvogels (een essentieel punt bij de beantwoording van dispersie- en overlevingsvragen). Speek memoreerde daarbij een recentelijke publicatie van Kania (Polen) met ervaringen daarmee bij diverse vogelsoorten. Arie kwam niet verder dan "voorzichtigheid" en "bekijk het samen" aan

te geven. Daarmee is de vraag natuurlijk niet beantwoord. Eens te meer lijkt hiermee door ringers aangegeven te worden dat ze bereid zijn hun vrije tijd en geld te besteden aan een goede zaak: door ringwerk de basis leggen voor het pogen vragen te beantwoorden die wetenschappelijk relevant zijn en in het belang van de vogelstand. Al jaren wordt er door de Ringcentrale eenmaal jaarlijks een kontaktdag georganiseerd. Viermaal per jaar verschijnt daarbij het kontaktblad voor ringers "Op het Vinketouw". Afgelopen ringersdag bleek naar mijn idee dat er niet alleen behoefte is aan meer kontakt, maar vooral ook aan meer duidelijkheid en coaching. De aanzet van Speek om een verkorte versie van "Kania" in OHV te plaatsen is een goed initiatief. Dit zou veel meer moeten gebeuren! Ringers zijn natuurlijk op de eerste plaats deskundigen die getraind zijn vogels onbeschadigd in handen te krijgen. Slechts sommige ringers zijn daarbij tevens onderzoeker en/of in staat hun ervaringen, belevenissen en gegevens geordend, leuk of wetenschappelijk op papier te zetten. Verschenen artikelen kunnen echter duidelijk beter aangereikt worden.

Nu het steeds meer blijkt dat het noodzakelijk is het ringen van vogels te profileren ten opzichte van de publieke en wetenschappelijke opinie is het dringend noodzakelijk dat de Ringcentrale, de ringers en de Ringersvereniging dit ook snel oppakken. In de discussie kwamen als voorbeelden al naar voren: een artikel in de Volkskrant, een uitzending van Klokhuis, een artikel in het tuinblad Onze Eigen Tuin en het erbij betrekken van publiek en kinderen bij ringwerk aan huiszwaluwen.

Speek memoreerde in het verleden regelmatig dat "ringers in een glazen huisje werken", waarmee bedoeld werd dat we (met argusogen?) bekeken werden. Ik denk dat het nu hoog tijd is dat we laten zien wat we als ringers allemaal gepresteerd hebben en kunnen presteren. En wel midden in de maatschappij, niet daarbuiten! De gegevens en de signalen van ringers blijven voor vogelbescherming noodzakelijk. Er is geen sprake van dat alle vogels zonodig een ring om moeten, gelukkig kun we (steeds meer?) volstaan met ringen en het bestuderen van een beperkt aantal vogels. Terecht werd er in dit verband in de zaal opgemerkt dat het slechts noteren van: "Groenling; geslacht onbekend; volgroeid;" uit de tijd is.

Bidden en afwachten? Niets is tegen bidden, maar afwachten: nee! "Kop der veur" zou een Groninger zeggen en Ebel wellicht: "leeg die dozen"! Laat van je horen.

Bij de plaatjes en praatjes vier speldeprikjes van verder kijken dan "zomaar ringen":

Leen van Ree gaf een aardige oplossing tegen het verschuiven van lussen langs de mistnetbuizen.

Jan Doevendans vertelde over zijn eerste ervaringen met een slagnet op een schelpeneilandje in ondiep water. Grote aantallen Rots-, Oever- en Waterpiepers en relatief grote aantallen IJsgorzen, Sneeuwgorzen en Strandleeuweriken konden daarmee gevangen worden.

Gerrit Gerritsen vertelde van werk aan Grutto's op IJsland.

Daarbij werden ook kleurringen aangelegd. Wie ziet ze?

..... vertelde over de vangst van Zwartkoppen??? met bijzondere ruipatronen.

Stuk voor stuk aardige voorbeeldjes van het feit dat de moderne ringer (veel) meer doet dan "vogeltjes ringen".

Prettige feestdagen.

Aanvullingen welkom.